

Marsovszky Magdolna*

ANTISZEMITIZMUS ÉS NEMZETI ÁLDOZATI MÍTOSZ

A Magyar Pszichoanalitikus Egyesület 19., Tagadás és Szembenézés címmel 2012. október 5-6-án megtartott konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata

I. Bevezető: a dolgozat témája

Dolgozatomban a kultúratudományok felől közelítek az antiszemitizmushoz felhasználva az antiszemitizmus-kutatásban ismert szociálpszichológiai elemzéseket. A címben megadott kutatási témára Samuel SALZBORN (2006) néhány évvel ezelőtt hasonló címmel megjelent rendkívül fontos írása inspirált.

Először az antiszemitizmust definiálom, majd azt vizsgálom, hogy mi a kapcsolat a nemzeti áldozati közösség mint mítosz és az antiszemitizmus között. Egy harmadik lépésben példákkal illusztrálom, hol jelenik meg a nemzeti áldozati mítosz. Mindezzel arra a kérdésre keresem a választ, illetve azt mutatom be, hogy a mítoszgyártás, mint az antiszemita mobilizálás legfontosabb eszköze, hogyan járul hozzá a többségi társadalom azon igényéhez, hogy a (kollektív) ártatlansága egyre intenzívebb hangsúlyozásával hárítsa a büntudatát. Az áldozati mítoszok gyártása, az ún. viktimizálás, olyan "kollektív védelmi mechanizmus", melynek segítségével egyrészt beépítjük a saját nemzetünket a nemzetközi áldozati közösségekbe, másrészt a tettesi mivoltunkat tagadhatjuk. Az ebből eredő „tettes-áldozati-viszony megfordítását” ezért a kutatás az antiszemitizmus legfőbb hajtóerejeként jellemzi. A tettes-áldozati-viszony megfordítása eléggé elterjedt Magyarországon a társadalom gondolkozásában, s ez feltételezhetően nagy szerepet játszik abban, hogy egyre fokozódik az országban az antiszemitizmus.

II. Mi tehát az antiszemitizmus?

Arra a kérdésre, hogy mi az antiszemitizmus, sokan gondolkodás nélkül rávágják: zsidóellenesség. Ha azonban olyan definíciókat olvasunk, miszerint az antiszemitizmus „kulturális kód” (VOLKOV 2000), „világnézet” (HOLZ 2001), „evilági metafizika” (KISS 2004) vagy „projektív identifikáció” (CSABAI / ERŐS 2000), akkor rögtön világossá válik, hogy itt egy komplex jelenségről van szó. Annak ellenére, hogy az antiszemitizmus kifejezés, mint a 19. században a doktrína képviselői által tudatosan vállalt önmegjelölés önmagában sem problémamentes, a kutatásokban az utóbbi időben konszenzus alakult ki a használatáról. E szerint azok a jelenségek, melyeknek szellemi-strukturális dimenziójában már észlelhető az antiszemitizmus, csak akkor fedhetők fel, ha az antiszemitizmust nem afirmatív értelemben „zsidóellenességként”, hanem mint antropológiai fogalmat értelmezzük. Mit jelent ez pontosan?

A felvilágosodás előtti antijudaizmusban a vallás volt a meghatározó tényező. Mivel a zsidók vallási hovatartozása ruházatukat és habitusukat is meghatározta, így nagyjából a

felvilágosodásig ténylegesen is felismerhetőek voltak a társadalomban. A felvilágosodás eszmeiségében előretört, mélyreható szekularizáció, Herder és a nyelvtudományok jelentősége, valamint a romantika organizmuselméletéhez kapcsolódó, a népről és a népi karakterről kialakult elképzelések megteremtették a modern antiszemitizmus egyik előfeltételét. Annak ellenére, hogy az antiszemitizmus, mint fogalom csak sokkal később jelent meg, már ekkor megkülönböztethető volt az antijudaizmustól, mégpedig az antropológia által. Nem a vallás volt többé a meghatározó, hanem a véltén eltérő, népi karakter. A felvilágosodás univerzalizmusa és a ráció joga által megnyílt az út a zsidók számára is a keresztény társadalomba való integráció felé, azonban a kialakuló zsidó emancipációra és polgári egyenjogúsági törekvésekre az antijudaizmus antropológia irányába történő eltolódása volt a válasz. Ez azt jelentette, hogy mivel a liberalizmus az általános emancipáció előretörésével kedvező utat biztosított a zsidók asszimilációjához, ezért külsőleg többé már nem, vagy csak nehezebben voltak a zsidó közösséghez tartozóként beazonosíthatóak.

Az antijudaizmus évszázados tradíciója nélkül nehezen lehetne elképzelni a modern antiszemitizmust. A megszokott sztereotípiákat az antiszemitizmus minden további nélkül átvehette, ezeket azonban többé nem a teológiával, hanem az antropológiával magyarázta (DUNK 1999).

Az antijudaizmus antiszemitizmussá való antropológiai eltolódásáról azért jelentős beszélni, mert az antiszemitizmus affirmatív meghatározása, tehát „zsidóellenességként” történő értelmezése újra és újra vakvágányra tereli a probléma meghatározását. Ugyanis azonnal felmerülnek olyan további kérdések is, mint pl. „ki számít zsidónak?”, s így az antiszemitizmusból újra „zsidókérdést” kreálnánk. A kérdés, hogy ki zsidó, az antiszemitizmus szempontjából megválaszolhatatlan, mint ahogy antiszemiták generációinak sem sikerült minden kétséget kizáró definíciót felállítani (RÜRUP, 1987: 120ff). Az 1935-ös „Nürnbergi Törvények” alpontjaként felállított „Törvény a német vér és becsület megóvására” ugyan messzemenően igyekezett konkretizálni, ki számít zsidónak (HEINEMANN, 2003:82), a gyakorlatban azonban állandó definíciós nehézségek merültek fel, sőt ismert még 1942-ből is Himmler olyan utasítása, melyben „sürgős fontossággal” elrendeli, hogy „arról, ki is számít zsidónak, semmiféle rendelet ne kerüljön nyilvánosságra, mert ezekkel a balga meghatározásokkal csak a saját kezünket kötjük meg” (FREUD/SAFRAN, 1993:43). A századforduló Bécse polgármesterének, Hitler példaképének, Karl Luegernek sokat idézett mondata: „Wer a Jud' ist, bestimm' i!“ (Hogy ki a zsidó, én mondom meg!) (idézi HAMANN, 2002:417) sokkal előbbre visz, mert arra utal, hogy a zsidó ellenségkép a többségi társadalom antiszemitái képzeletének szüleménye. Az antiszemitizmus definíciójának meghatározásakor különös nehézséget jelent még a poszt-Auschwitz perspektíva, mivel abból mint abszolút végpontból kiindulva az antiszemitizmust nehezen lehet értelmezni. Auschwitz után viszont az antiszemitizmus definíciója Auschwitz nélkül már nem lehetséges. Bármennyire paradoxnak tűnik is, az antiszemitizmus megértéséhez első lépésben mégis el kell vonatkoztatnunk Auschwitztól mint végponttól.

Az antijudaizmus antiszemitizmussá való antropológiai eltolódásának volt egy további jelentősége is: azon sztereotípiák, melyekkel korábban egy bizonyos, identifikálható csoportot jelöltek meg, önállósodtak és immár olyan emberekre és csoportokra is vonatkoztathatóak lettek, akiknek, vagy amelyeknek a zsidó valláshoz semmi közük sem volt. Ez azt is jelenti, hogy még abban az esetben sem feltétlenül zsidókról van szó, ha az antiszemitizmus célpontjait mint „zsidó”-kat jelöljük meg, hiszen az antropológiai értelemben definiált antiszemitizmus célpontja: konstrukció.

Összefoglalva az antiszemitizmus specifikuma az, hogy nem elégszik meg csupán a zsidókkal szembeni bizalmatlansággal és gyanakvással (BIBÓ, [1978] 1983:826; CSEPELI, 1990), hanem egyfajta „világnézetté” (HOLZ, 2001) is válik, melyben az *outgroup* (zsidó konstrukció, zsidók, illetve a zsidónak vélték) a „Gonosz”, a „rossz szellem”, a „rossz akarat” megtestesítői (SARTRE, 1947), akik örök harcban állnak a „Jóval”. E világképben az *outgroup* (zsidó konstrukció, zsidók, illetve a zsidónak vélték) egy, a nemzeti identitással szemben álló „antiidentitás” megtestesítőivé válnak. Ebből a démonizálásból keletkezik a „misztikus zsidó” mint kulturális konstrukció, ami az ún. „projektív antiszemitizmus” forrása. Ezen a ponton tehát az antiszemitizmusról már mint „kulturális kódrol” (VOLKOV, 2000) beszélhetünk. Így válik az antiszemitizmus egyfajta gondolkozás-, érzés- és cselekvésvilág összességévé. Az antiszemitákat saját érték- és normarendjüknek megfelelő közös *ethos* köti össze, amely egyaránt ideológia, világnézet és nagy szimbolikus egység, tehát kulturális jelenség. Egyesek kategorikusan elutasítják ezt a kultúrát, mások passzívan vagy aktívan részesévé válnak. Ebben az értelemben tehát az antiszemitizmus kulturális magatartásforma, vagyis kultúrkritika.

Ha GEERTZ (1983:9) és STEGER (2002) nyomán abból indulunk ki, hogy a kultúra a jelenségek olyan hálózata, amely az embert körülveszi, és nem a kulturális adatok részletekbe menő empirikus megfigyeléséből és rögzítéséből, hanem a kulturális folyamatok szemiotikus interpretációjából áll, akkor a kultúra szöveg, vagyis olvasható jelrendszer és cselekmények értelmezhető összefüggése, amelyben azt elemezzük, hogy az adott jelrendszernek mi rejlik a háttérben. Ebből következik, hogy az antiszemitizmus mint világnézet, illetve kulturális kód sajátosságos szemantikáinak, illetve jelentésstruktúráinak felfedése, tehát az „antiszemita kódok” megfejtése, dekódolása, elsősorban az azokat közvetlenül körülvevő kultúrtörténeti összefüggésekbe történő beágyazása által válik lehetővé.

A „zsidó mint antiszemita konstrukció” meghatározás alapelemét képezi a Frankfurter Iskola két kutatójának, Adornonak és Horkheimernek az antiszemitizmussal kapcsolatos kutatásaiban. Az ő kutatásaik eredményeként jött létre az az alaptétel, melyet Adorno már az 1940-ben keletkezett memorandumában lefektetett, miszerint „az itt felmutatott szociálpszichológiai elemzések ahhoz az alapkérdéshez vezetnek, hogy hogyan néz ki az a kép, melyet az antiszemita a zsidóról elképzel. Ez a kép messzemenőleg különbözik a realitástól és független maguktól a zsidóktól. Ez a kép nem más, mint fantazma” (HORCKHEIMER/ ADORNO 2004). Az ottani „kritikai teóriából” fejlődött ki a ma használatos „kritikai antiszemitizmuskutatás”, miszerint az antiszemitizmus „zsidója” rémkép, mely semmilyen okozati összefüggésben nincsen reálisan létező zsidó identitású emberekkel.

Így az antiszemita gyűlölet célpontja sem feltétlenül azonos reálisan létező, zsidó identitású emberrel, de maga az antiszemita gyűlölködő ember is lehet reálisan létező, zsidó identitású ember. Ha tehát írásomban „zsidót”, vagy „zsidókat” említek, akkor sosem a reálisan létező zsidó identitású emberekre gondolok, hanem az antiszemita konstrukcióra. Fontos megemlíteni azt a gyakran hallott ellenvetést, hogy „igenám, de azért a Holocaustban zsidóként vitték el a nagyszüleimet, tehát valami köze csak volt az antiszemitizmusnak a reális zsidókhöz”, ezért fontosnak tartom megemlíteni, hogy az antiszemitizmust mint ideológiát vizsgálom, mégpedig azért, hogy a belső logikáját könnyebben lehessen megérteni és az esetleges majdani nyílt erőszak célpontjait be lehessen határozni. Nem kétséges ugyanis, hogy az antiszemitizmus egy idő után nyílt erőszakba csap át, s mivel az összes kirekesztő mechanizmusok közül egyedül az antiszemitizmus eliminatorikus (tehát célja a zsidóként meghatározott ember vagy embercsoport kiirtása [RENSMANN 2004:71]), ezért nagyon komolyan kell venni. Az összes többi kirekesztési mechanizmus célpontja, vagy célcsoportja úgymond át- vagy megnevelhető, de egyedül az antiszemitizmus zsidója az, melynek (az

antiszemitizmus belső logikája szerint) írmagja sem maradhat, melynek kvázi még a további szaporodását is meg kell akadályozni. Ennyiből egyedi az antiszemitizmus a rasszizmusok között.

Manapság azonban Magyarországon nem mindig zsidók vagy vélten zsidók ellen irányul az antiszemitizmus, hanem mindazok ellen, akik a „haza“ és a „vérrel áztatott szülőföld“ mítoszával (Blut- und Bodenmythos) ellentétben a kozmopolitizmust, az urbanizmust, és az intellektualitást testesítik meg, illetve a liberális, vagy az univerzalista gondolkodás hívei. Az antiszemitizmusban tulajdonképpen az univerzalizmus elleni harcot figyelhetjük meg. Így lehet olyan univerzálisan gondolkodó keresztény felekezetből, mint a népnemzeti ideológiát nyilvánosan kritizáló Iványi Gábor féle Magyarországi Evangéliumi Testvérközösségből ellenségkép.

III. Mik az antiszemitizmus mozgatórugói?

Ezt az összetett problémát tette érthetővé kitűnő definíciójával a német költő, Friedrich Lienhard 1892-ben, aki szerint az antiszemitizmus sem szociális, sem morális, sem vallási kérdés. „Az antiszemitizmus önmagában egyáltalán nem kérdés“, hanem „egy pozitív program negatív része. E pozitív program neve: a német kultúra német szellemben és német természetben való megújulása. A németség eme hangoztatása nem sovinizmus kérdése, hanem elvi kérdés. /.../ Vérben és szellemben és erre építve a politikában és a kultúrában, elvekben és tettekben németnek lenni – ez a valóságos antiszemitizmus!“ (idézi: PUSCHNER 2001:55, 56).

Ha behelyettesítjük a németség szót a magyarság szóval, akkor az idézet így hangzik: az antiszemitizmus „egy pozitív program negatív része. E pozitív program neve: a magyar kultúra magyar szellemben és magyar természetben való megújulása. A magyarság eme hangoztatása nem sovinizmus kérdése, hanem elvi kérdés. /.../ Vérben és szellemben és erre építve a politikában és a kultúrában, elvekben és tettekben magyarnak lenni – ez a valóságos antiszemitizmus!“

Ha tehát az antiszemitizmus egy pozitív program negatív része, akkor az antiszemitizmus mozgatórugóinak a vizsgálatakor arra kell összpontosítanunk, hogy mi is az a „pozitív program“, ami életben tartja és mobilizálja saját maga negatív részét.

Az egyik ilyen fontos elem a kultúrpezzimizmus. Az antiszemitizmus kifejezés a német publicista, Wilhelm MARR (1819-1904) 1879-ben kiadott publikációja által vonult be a köztudatba, amely avval a kultúrpezzimista kiáltással végződik, hogy „Finis Germaniae!“ (Germánia vége) (MARR 1879). E cím mögött rögtön feltűnik a nemzethaláltól való félelem és a kultúrpezzimizmus, mint az antiszemitizmus egyik lényeges mozgatórugója, melyre Fritz STERN hívta fel a figyelmet 1961-ben a Kultúrpezzimizmus politikai veszélyessége c. könyvében (1986). Olyan államokban, melyek társadalmi átalakulásokon illetve valamilyen társadalmi krízisen mennek keresztül, általában megjelenik a kultúrpezzimizmus és megindul egy etnizálási folyamat, ami azt hangoztatja, hogy a nemzet összetartozása származásán, vérszerinti kötődésén alapul, s melyben megfigyelhető, hogy a „nemzeti identitás“ egyre „magasabb szintet“ ér el, tehát az „etnikai nemzet“ lassanként felmagasztosítja magát, saját magát felsőbbrendűnek ítéli meg. Az etnizálás a faji alapú konstrukciók részeként fogható fel az antiszemitizmus kutatás szerint (HOLZ 2001:157ff).

Klaus HOLZ kutatásai szerint a modern antiszemitizmus olyan ideológia, mely az etnonacionalizmus nélkül nem is érthető meg igazán (2001), mert ott, ahol az etnonacionalizmus bizonyos szociális csoportoknak, amelyek – joggal vagy alaptalanul – bizonytalanságot éreznek, belső tartást biztosít, pseudo-vallásos funkciót tölt be és az erős és homogén nemzet eszméje biztosságot és előrehaladást ígér, kedvező táptalajra talál az antiszemitizmus, és olyan formában jelenik meg, mintha a vélt „nemzeti egység“-et veszélyeztetnék annak antagonistái. Ezek az érvelési minták nemcsak Németországban jelentek meg a II. Világháború előtt, hanem Auschwitz után is visszatérnek Európában és általános bennük, hogy az egyik oldalon a „nemzet“ antagonistái (zsidók ill. annak véltek) mint tettesek jelennek meg, s a másik oldalon a „nemzet“ mint „áldozat“ jelenik meg, aminek következtében tehát a „nemzet“ protagonistái a saját legitim önvédelmüket hangsúlyozzák. Az antiszemitizmus tehát a többségi etnonacionalista társadalomhoz kötődik (pl. a többségi magyar társadalom etnonacionalista részéhez), mely számára az etnonacionalizmus egy bizonyos funkciót tölt be.

A „nemzeti egység“ protagonistái a „zsidók“-at a társadalmilag veszélyes tulajdonságok olyan tömegével ruházzák fel, aminek nincsenek, nem is lehetnek reális, materiális megfelelői, ezek tehát antiszemita konstrukciók, s mint ilyen: kulturális konstrukciók. A másik oldalon az „egységes, homogén nemzet“ is elképzelt, tehát kulturális konstrukció, „imagined community“ (ANDERSON 1996 [1983]), mivel vallási illetve etnikai egység hiányában csak történelmi mítoszok és egy a közösség minden tagja által akceptált történelemkép valamint szimbólumvilág szolgálhatna a közösség összetartó, kohéziós tényezőjeként. A nemzetközösség már csak azért is imaginárius közösség, mert „még a legkisebb nemzetekben sem ismerik egymást annak tagjai, nem találkoznak egymással, de még csak nem is hallanak egymásról, ennek ellenére azonban mindegyiknek a fejében pontos elképzelés van arról, mi is a nemzet“ (ANDERSON 1996:15). Mind a „homogén nemzet“ mind az antiszemita értelemben vett „zsidó“ esetében tehát kulturális konstrukcióval állunk szemben. A zsidó-konstrukció a nemzeti önkép konstrukciójának antagonistikus ellentéte, amely a társadalom konkurens és idegen érdekeit szolgálja és kvázi a „nemzeti identitás“ ellensége.

Ebből is látható, hogy az etnonacionalista nemzetkonceptió nem demokratikus nemzetkonceptió. E koncepció a nép alatt olyan közösséget feltételez, amely közös vérségi származáson alapul és melyet a többi természetesen vélt közösségtől kulturális és szellemi, leggyakrabban nyelvi sajátosságok, valamint egy megfelelő közösségi tudat különböztet meg. Az etnonacionalista közösség (melynek a görög ethnos szó áll a háttérben) olyan csoport, melynek kohéziós ereje morális tradíciókon nyugszik és melyben a csoportidentitás határozza meg az egyén identitását. Ez a modell antagonistikus ellentéte a „társadalom“-felfogásnak. A nép mint „társadalom“ koncepciója (melynek a görög „demos“ szó áll a háttérben) az egyenrangú individuumok egymásmelletiségét hangsúlyozza, amelyet a szociális érintkezések hálózata kapcsol össze.

Itt tehát két különböző antagonistikus szociális modell-elképzelésről van szó.

A német szociológus, Detlev CLAUSSEN (2000) szerint a volt szocialista országokban – s így Magyarországon is – a létező szocializmus végét etnonacionalista rendszerváltás jelentette. Michael WERZ (2000:6) szerint ma valójában nacionalizmusba öltöztetett etnikai kategóriák húzódnak a szociális, politikai konfliktusok mögött. Gyakran magukat etnikai közösségekként definiáló csoportok évszázados szenvedési és áldozati tapasztalatait szolgáltatják a politikai cselekvésük alapjait, és e jelenség dinamikája a volt szocialista országokban növekszik a leginkább. A hagyományos szociális kötődések felbomlása

individuális, egyedülálló egzisztenciákat hagyott hátra, s mivel a vallásos orientációk is elvesztették érvényességüket, ezért evilági, etnovallásos formában – evilági metafizikaként (KISS 1994) - élnek tovább, amelyben a saját csoport (az ingroup) kulturális és nyelvi összetartozása, mint a különbözőség ismérve kerül a középpontba. Az etnonacionalista ideológia totalitarista logikájú, mert létét az határozza meg, hogy az egyéni identitás alapjának a csoport-identitást tekinti. Mivel saját csoportjának homogenizálására törekszik, ez a másik oldalon automatikusan valamely „idegenek“ (outgroup-ok) konstruálásához és kirekesztéséhez vezet. Az etnonacionalizmus tehát előítéletekkel teli, egyúttal azonban eredményesen képes a hétköznapi irányítására, mert orientációs sémaként szolgál a megélt zűrzavarban, amelyben a vallási és vérségi származási kategóriák hirtelen új életre kelnek. Eme ideológia alapját tehát nem az állam és társadalom mint politikai kategória képezi, hanem egy olyan kulturális összetartozás, amely elképzelt és kitalált tradíciókban, új fajta vallásokban nyilvánul meg. Az etnonacionalizmus mint modern ideológia hétköznapi vallásként határozható meg, amelyben a szekularizáció, a nemzetképzés és a létező szocializmus ötvöződik egymással. Nem konkrét történelmi eseményekre hivatkozik, hanem legitimitációját „önkéntesen és opportunistán rabolja össze a történelemből” (WERZ 2000:8). Az etnonacionalizmusban az „ingroup“ permanens „homogenizálási nyomást“ gyakorol mindenkire, akit a „outgoupként“ él meg, s ennek következtében amolyan „centrális erőter“, vagyis etnocentrizmus alakul ki, amely az etnikai alapú kultúrafelfogás hatalmi eszközökkel történő keresztülvitelét jelenti és etnonacionális diktatúrához hasonlít. Az etnonacionalista közösségfelfogásban tehát eleve implicit benne foglaltatik a kirekesztés. Az etnonacionalista, etnocentrista ideológia mindig a saját csoport homogenizálásához és egy „idegen“-nek vélt csoport kirekesztéséhez vezet, ezért az etnonacionalizmus és etnocentrizmus valamint a modern antiszemitizmus ugyanannak az érmének a két oldala. Az etnonacionalista felfogás a völkisch-népnemzeti gondolkodásmód a magyarországi köznyelvben „népi-urbánus vita“-ként emlegetett s erősen vitatott jelenség „népiként“ vagy „populistaként“ meghatározott részére volt jellemző és jellemző ma is (vö. PUSCHNER 2001, MARSOVSZKY 2006).

Röviden összefoglalva tehát az a pozitív program, amelynek a negatív oldala az antiszemitizmus, az etnonacionalizmus mely az „ethnos“ görög szóra vezethető vissza, és amely az etnikai népfelfogást jelent. Ez az a tényező, ami táplálja, mobilizálja, élteti a kirekesztést.

A német történész, Thomas HAURY (2002:159) nyomán a magyarországi antiszemitizmus esetében „strukturális antiszemitizmusról” is beszélhetünk, ami azt jelenti, hogy antiszemita gondolkodási struktúráról van szó, melyeknek a struktúrái alkalmazhatóak más „rendszeren“ vagy „normán“ kívülinek tekintett csoportokkal szemben is (vö. KARÁDY 2000: 345), így felelős az anticiganizmusért és a homofóbiáért is.

Az antiszemitizmus az etnikai értelemben felfogott nép, közösség féltése melyben nagy szerepet játszik az igazságosnak hitt önvédelem. Ezért van az, hogy mindent, ami a nemzeti, népnemzeti diskurzustól eltért, a nemzeti/ népnemzeti gondolkodók egzisztenciális fenyegetettségként élnek meg, s a „védekezésük“ újra és újra a Jó és a Gonosz közötti metafizikai harccá fokozódik, melyben az etnonacionalizmus etnovallássá hatványozódik, s a harc egyenesen az „antikrisztus” illetve „gigantikus sátáni erők” ellen folyik. Az etnonacionalista közösség a „védekező” magatartásformából kiindulva a konstruált „idegenektől“ megtagadja azt a képességet, hogy nemzeti és kulturális téren a közösségi struktúrához tartozzanak. Az „idegeneket“ kulturális, szociális, vallási és morális szempontból alacsonyabb rendűeknek tekinti, és azt állítja, hogy a nemzeti és etnikai struktúrákra nézve káros hatással vannak.

IV. Mi az oka az etnizálásnak?

Az 1989/90-es rendszerváltás a magyarországi társadalomban félelmeket, népféltést és kultúrpeszimizmus, a nemzethaláltól való félelmet, társadalmi krízist és identitásválságot is okozott, melyet azonban (kialakulatlanságuk miatt) nem tudtak felfogni demokratikus intézményi struktúrák (pl. demokratikus civil társadalom és az érdekvédelem erőtlensége miatt). A tulajdonképpen diktatórikus struktúrákba hirtelen betört az e jelenség, amit úgy nevezünk, hogy globalizáció. A globalizmus jelenségének az egyik legnagyobb kutatója a müncheni szociológus Ulrich BECK (2004) szerint a globalizmus egydimenzionális, gazdasági folyamat, amely a piac törvényei szerint folyik. A kétségtelenül vele járó technikai fejlődés azonban önmagában még nem garancia arra, hogy a hatása egyben demokratizáló is lenne. A globalizációt és a globalizálókat a helybeliek mint „lerohanást”, mint „megszállást” élik meg, és ellenük védekező mechanizmusok alakulnak ki. BECK szavával „introvertált nacionalizmusok”, vagyis etnicista, befelé forduló nacionalizmusok jönnek létre, melyek hatalmas erőszakpotenciállal bírnak. Az erőszakra való hajlam abból a nézetből táplálkozik, amely a globalizációt mint az emberiség vesztét fogja fel és magát az áldozat szerepében látja. Hol az USA, hol a Nyugat, hol a kapitalizmus, hol a neoliberalizmus áldozatának a szerepében. Paradox benyomás keletkezik: valamiképpen látszólag mindenkiből kisebbség lesz, még a többségi társadalom is üldözöttnek, idegennek érzi magát a saját országában, mivel egy hatalmas ellenséggel érzi magát szembeállítva. Összeesküvéseleméletek születnek. „Az összeesküvéselemélet gyakorlatba történő átültetése azonban a terrorizmus maga” – írja BECK.

BECK szerint tehát éppen azért, mert a globalizmus nem mélyreható, gondolkodásbeli, hanem végül is felületes változást jelent, felszínen ugyan végbemegy egy fajta kozmopolitizálódás, s ezt ő „banális kozmopolitizmus”-nak nevezi, ugyanakkor még mindig kivétel nélkül mindenhol „metodológiai nacionalizmus” uralkodik, ami azt jelenti, hogy senki nem tud elszakadni tudományos és strukturális szinten sem a nemzeti gondolkodásmódtól. A mélyreható gondolkodásbeli változásnak, vagyis „kozmpolitizáló nézőpontnak” (kosmopolitischer Blick), mely történelmileg éber (vagyis manipulációkra érzékenyen reagáló), reflexív, a különbözőségek finom átmenetével és kulturális ellentmondásokkal kapcsolatos társadalmi ambivalenciák dialogikus, tehát a dialógust kereső látásmódját jelenti, előfeltétele lenne a „metodológiai kozmopolitizmus”, amely a tudományok „denacionalizálásával” lenne egyenlő, s amely feltörhetné a bebetonozott nemzeti gondolkodásmódot. Ezt azonban egyelőre a „metodológiai nacionalizmus” állandóan újratermeli.

V. Kollektív áldozati mítosz, tettes-áldozati reláció megfordítása

A kollektív áldozati mítosz a magyar nemzettel való azonosulásnak az a formája, melyben az antiszemitizmus jelenti az identitásképző, kohéziós erőt. A többségi társadalom tagjai gyakorlatilag külön-külön, de a valóságban együttesen (antiszemita kollektívum értelmében) rutinosan háritják a történelem negatívumait, és a bűntudatukat kivetítik a „nemzet belső és külső nemzetietlen ellenségeire”, akik végső soron nem mások, mint antiszemita konstrukciók, tehát „zsidók”.

A reflexív történelemszemlélet és a kollektív történelmi felelősségtudat hiánya miatt egyre inkább előtérbe kerül az a gondolat, hogy a magyar nemzet kvázi a történelme során mindig is áldozat volt, vagyis a „magyar nemzeti áldozati mítosz” kezd egyre nagyobb szerepet játszani.

Ezt szakkifejezéssel viktimizálásnak hívják. A magyarországi rendszerváltás utáni kultúrpolitika kormányoktól függően több-kevesebb mértékben ugyan, de ezt az áldozati koncepciót, vagyis a „magyarság kollektív ártatlanságát“ kultiválta, adta tovább az utóbbi évtizedekben, s ez a koncepció jelenik meg pl. a budapesti Terror Háza múzeum állandó kiállításában is (MARSOVSZKY: 2010).

A kollektív ártatlanság nem más, mint kollektív védelmi mechanizmus, melyben áldozatmítosz segítségével a büntudat is átformálható, s a bűnök átvetítődnek a „másik”-ra, az „idegen”-re, akit végső soron a „zsidó” testesít meg. Az áldozati mítoszban a „saját bűn” vagy „büntudat” háritásáról van szó. Az áldozatmítoszra jellemző, hogy minden bűnt hárit, ami személyes lelkifurdaláshoz vezethetne. A nemzettel azonosulók attól való félelmükben, hogy kollektív bűnösökként állítják be kvázi a „magyarságot”, eleve az áldozatokra vetítik bűneiket. Ezt nevezi az antiszemitizmus-kutatás a „tettes-áldozati-reláció” megfordításának.

Klaus HOLZ (2005) a tettes-áldozati reláció megfordítását „demokratikus antiszemitizmusnak” nevezi, hiszen az antiszemitizmus eme formája kevésbé sorolható a társadalom radikálisan jobb szélére, mint a „demokratikus” politikai középbe. Szerinte pontosan ez a „demokratikus közép” igyekszik a „múltfeldolgozást” ebbe a „szerepcserébe” kényszeríteni.

Holz a tettes-áldozati reláció három különböző formáját illetve fokozatát különbözteti meg: ide tartozik egyrészt az említett áldozati mítosz, melyet a saját etnikailag értelmezett népnemzeti közösségtudat élte és melyet a társadalmi (vagyis népnemzeti közösségi) felelősség-háritás motivál. A másodikban a – hívjuk így őket – „demokratikus antiszemiták” - ugyan nem tagadják a Holocaustot, de hangsúlyozzák az újabb generációk érintetlenségét az ügyben és a Holocaust megemlézőinek szemükre hányják, hogy a Holocaust állandó említése káros. Egyúttal a szemrehányást a visszájára fordítva azt állítják, hogy a Holocaust kvázi állandó felemlégetéséből végső soron maguk a „zsidók” húznának hasznot. A harmadik fokozatban már ott tartunk, hogy az eredeti tettesek tettének a súlyát csökkentik, ellenben az eredeti áldozatok már nem maradnak igazán ártatlanok.

A Holocaust utáni és annak a relativizálására irányuló antiszemitizmust a kutatás „másodlagos antiszemitizmusnak” nevezi.

Ennek tipikus jelensége, hogy az etnikai értelemben felfogott „nép”, vagyis jelen esetben a „magyarság” mint szenvedő, ártatlan, illetve szeplőtelen (vagyis kvázi a Holocaust veszélyétől meg sem érintett) közösség jelenik meg. Ennek az ideológiának a protagonistáinál az is előfordul, hogy a „zsidóság szenvedéstörténetével” (vagyis a Holocausttal) szembe vagy párhuzamba állítják a „magyarság szenvedéstörténetét”, viktimizálják kvázi a „magyarságot” amivel egyúttal nemcsak a Holocaust egyediségét kérdőjelezzik meg, hanem azt felül is írják egy kvázi még nagyobb szenvedéstörténettel.

Ennek tipikus megjelenési formája a Gulág és Auschwitz, vagy Trianon és Auschwitz motívumok párhuzamba állítása és az ezzel együtt járó Holocaust-relativizálás. Mind a „Gulág”, mind a „Trianon” motívum alkalmas – még nagyobb szenvedéstörténetként leírva – a Holocaust relativizálására. Míg néhány évvel ezelőtt, így pl. a Terror Házában elsősorban a Gulág motívum volt hivatva „felülírni” a Holocaustot, addig az azóta eltelt időben ezt a feladatot mindinkább a Trianon motívum tölti be. Ennek a tendenciának felel meg pl. a Fidesz-KDNP kormány „Trianon emléknapi” június 4-ei bevezetése is. Hogy a Trianon motívum mint áldozati mítosz mennyire összefügg az ellenségkép-kereséssel és speciel az

antiszemitizmussal, igazolja Semjén Zsolt miniszterelnökhelyettes kijelentése, miszerint „Trianonban nem külső ellenségeink, hanem belső ellenségeink szúrták hátba az országot“ (SEMJÉN 2011). Semjén a tettes-áldozati viszony megfordításának a német történelemből egyik legismertebb jelenségét, a „hátszúrásos összeesküvéselméletet“ (Dolchstoßlegende) hívta segítségül ahhoz, hogy kvázi felülírja a Holocaustot. A „hátszúrásos összeesküvéselmélet“ (Dolchstoßlegende) azonban nem más, mint antiszemitizmus, s ezt a Versailles-i és a Trianon-i békeszerződés utáni illusztrációk is alátámasztják.

Hátszúrásos összeesküvéselmélet (<http://de.wikipedia.org/wiki/Dolchsto%C3%9Flegende>).

Az antiszemita gyűlöletkeltés tehát nem áll meg a Holocaust relativizálásánál, ugyanis az emlékezet háritása oda vezet, hogy ez legtöbbször újabb antiszemitizmus forrásává válik. Ebben a logikában a „zsidók“ az ártatlanok szerepéből átválnak a bűnösök oldalára, miközben a saját etnikai „nemzet“ (pl. a „magyarság“) zsidó tettesek áldozatává válik. A tettes és az áldozat tehát helyet cserél egymással.

Az áldozati mítosszal egyfajta extrém nárcizmus is együtt jár, kollektív értelemben „nemzeti nárcizmus“, amely állandó félreértésekhez vezet a társadalomban: nemcsak a nárcisztikus ember, hanem a nárcisztikus kollektívum is szinte minden tárgyilagos hírt saját, megélt valóságára fordít le, s önnön áldozati szerepének megfelelő tartalommal tölt meg.

VI. Hogyan jelenik meg az antiszemitizmus ma Magyarországon?

Az antiszemitizmus „kollektív zsidó” ellenségképe ma Magyarországon olyan sztereotípiákban jelenik meg, mint például a („zsidó”) liberalizmus, a („zsidó”) bolsevik kommunizmus, a („zsidó”) kapitalizmus, a („zsidó”) szociáldemokrácia, a („zsidó”) liberálbolsevik média, a („zsidó”) urbánus életvitel vagy a („zsidó”) bűnös, dekadens, liberális nagyváros, a („zsidó”) hedonista Nyugat-Európa, a („zsidó”) kizsákmányoló bankrendszer stb. Olyan személyek vagy intézmények, akik vagy amelyek ezeknek (és hasonló) sztereotípiáknak megfelelnek, a mai magyar társadalom projekciós célpontjaiként konkrét támadásoknak vannak kitéve. Felettből nagy szerepet játszik Magyarországon a „zsidó bolsevizmus” mítosza (BARKAI 1995, NIEDERMÜLLER 1995, NORDMANN 1995, SCHLÖR 1995).

Az antiszemitizmus tipikus jelensége egész Európában, amikor a kommunisták vagy kommunista tettek „zsidó“-ként vagy „zsidó“ tettként jelennek meg (írja Wolfgang BENZ, antiszemitizmuskutató [2004]). Ez az u.n. „antikommunista antiszemitizmus“ (Klaus HOLZ

kifejezése [2005]), amelynek a „zsidó kommunizmus mítosza“ képi az alapját (vö.: Andre GERRITS [2009]). Ennek a sztereotípiának az ábrázolását az antiszemita mindig olyan történelmi tényekkel igyekeznek alátámasztani, mint pl. az „orosz forradalom“, vagy „Tanácsköztársaság“, s legtöbbször összekötik a történelmi tények említését „zsidó bolsevikok“, pl. Leo Trotskij, Kun Béla vagy Rákosi Mátyás nevének említésével. Így lesz a világforradalomból „zsidó forradalom“ és így lesznek a „kommunisták“ és a „zsidók“ egymás szinonimái. Ez az az érvelési minta annak a hagyománynak a része, ami végső soron a Holocaustba vezetett (írja BENZ [2004]).

Goebbels és Hitler is ezt a receptet követték, amikor a zsidók ellen mozgósítottak. „A zsidók találták ki a marxizmust, zsidók azok, akik évtizedek óta a világot forradalmasítani akarják“, mondta Goebbels 1941-ben (BENZ 2004). 2007. Október 22-én a Hazatérés Temploma előtt idézett egy színész egy 1935-ből származó idézetet Szabó Dezsőtől: „A baloldali ideológia gondolatait a zsidóság teremtette meg. /.../ A baloldali internacionális ideológia a szétszórt zsidóság természetes, organikus nacionalizmusa irtózatosságot imperializmusának legfőbb szellemi eszköze...“(SPIRK/ TÓTH-SZENESI 2007).

Gyakran megfigyelhető az ún. antikommunista antiszemitaizmusban (egyébként nemcsak Magyarországon), hogy nemcsak a bolsevikok lesznek „zsidók“, hanem azok kvázi „utódai“. A mai magyarországi antiszemita közbeszédben azok, akiket baloldaliként állítanak be a magukat nemzetinek titulálók, gyakran lesznek áldozatai ennek, s ők kvázi ebben a jelentésben a „zsidó bolsevizmus“ folytatását jelenítik meg.

Gyurcsány mint Stalin (forrás: demokrata.hu)

A Klaus HOLZ (2005) által felvázolt „antikommunista antiszemitaizmus“ mellett szintén egész Európában jelentős az, amit – az előbbi kifejezés mintája alapján - úgy lehetne hívni, hogy „antiliberalis antiszemitaizmus“. Ez Magyarországon is nagy szerepet játszik. Az antiszemitáknak az a véleményük, hogy Európára nézve a legnagyobb veszélyt egyrészt a (keleti) bolsevizmus, másrészt a (nyugati) liberalizmus jelenti. Ebben a nézetben mindkét ideológia vagy gondolkodási forma, tehát a kommunista, valamint a liberális úgy értékelődnek át, mintha „zsidó ármánykodások“ lennének, melyek a népnemzetet és a népiséget ásnak alá és szönek át a mentalitásukkal, egyfajta „zsidó beszivárgás“ értelmében (jüdische Unterwanderung). A „zsidó“ antiszemita konstrukciója tehát hagyományosan

rátelepszik a kommunistákra (vagy azokra, akiket annak tartanak) és a liberálisokra.

Az „antikommunista“ és az „antiliberális“ antiszemitizmus az utóbbi években kommunista illetve liberális szobrok elleni agressziókban is megjelentek.

Támadás a szovjet felszabadítási emlékmű ellen 2006 (foto: internet):

Sir Winston Churchill szobrának ismételt meggyalázása (fotó: internet):

Mindazok az emberek, embercsoportok, vagy intézmények, akik, vagy amelyek a (völkisch)-nép-nemzeti közösségvívóval ellentétben határozzák meg magukat (internacionalistaként, liberális demokrataként, urbánus gondolkodóként, kozmopolitaként, európaiként, stb.), az antiszemitizmus zsidói lesznek, s ez már teljesen független attól, hogy az antiszemitizmus célpontja önmagát zsidóként határozza meg, vagy sem. Így fordulhat elő, hogy még maga az Európai Unió, vagy a NATO is kvázi „elzsidósított“, vagy „idegen uralom alatt álló“ (szakkifejezéssel: „zionistic occupied“) szervezetekként jelenhetnek meg tüntetéseken

Az EU és a NATO mint „zionisták által elfoglalt terület“ (zionistic occupied) (fotó: <http://pusztaranger.wordpress.com>):

Nyilván ez az elképzelés állt 2009-ben annak a politikusnak a fejében is, aki a parlamentet „Kossuth téri zsinagógának“ nevezte, amit szerinte ki kellett volna füstölni.

VII. Nemzetfogalom, ethnopluralizmus, nemzetvallás mítosza, a nemzet szakralizálása, „nemzetileg felszabadított terület“ („national befreite Zone), „nemzeti megváltás“ („nationale Erlösung“) ígérete

Tévedés azt gondolni, mint ahogy gyakran felmerül, hogy a „völkisch-népnemzeti“ gondolatiság csupán a német nemzeti szocializmus rasszista-biológiai alapú nacionalizmusa volt, ami elmúlt. Ez az ideológia ma, tehát a 21. században is virulens Európában, s azért kell vele vigyázni, mert az összes radikális európai párt is ebből az eszméből táplálkozik. Ez az ideológia az alapja a „nemzetek Európája“ koncepciónak, amely ma a Fidesz-KDNP kormány nemzetkoncepciójával is megegyezik, de ugyanez a Jobbik nemzetkoncepciója is (vö.: pl. FIDESZ 2012, SZEGEDI 2010). Ez a nemzetkoncepció azt feltételezi, hogy sok kis homogén népnemzeti, tehát etnikai- és vérközösség (zárt közösségek) képes létezni egymás mellett, vagyis, hogy létezne egy „nemzetközi áldozati közösség“. Ennek a dolgozatnak a kereteit robbantaná, ha itt részletesebben kellene kifejteni, milyen logika mentén vezet ez a nemzetkoncepció további kirekesztésekhez, a társadalom/ társadalmak további radikalizálódásához és végső soron nyílt erőszakhoz, vagyis belső és külső háborúhoz. Ezért csak annyit, hogy ez az a koncepció, amely szlogen szintjén a „Németország a németeké“, Magyarország a magyaroké“, vagy „Lengyelország a lengyeleké“ kifejezésekben jelenik meg és ami immanensen magába foglalja azt a szlogent is, hogy „ne vásároljunk zsidóknál“, vagy „bojkottáljuk a zsidóbérenceket“ (Kauft nicht bei Juden!). Ennek a koncepciónak a kutatásokban is elterjedt megjelölése az „ethnopluralizmus“, amelyről a kérdés aktualitása miatt ezidőtájt is számos publikáció jelenik meg (pl. GLOBISCH 2010).

Ha egy adott ország kultúrpolitikájában nem sikerül demokratizálni a völkisch-népnemzeti ideológiát, akkor az ország ún. jobbrtolódásában nagy húzóerőt képes kifejteni, s ennek a húzóerőnek a lényege a fentebb leírt tulajdonképpen nemzetvallásos attitűdben rejlik. Ugyanis az etnikailag homogén, szeplőtelenül tiszta, tehát kvázi a Holocausttól is mentes nemzet képe mint „evilági metafizika“ végsősoron evilági, nemzeti megváltást ígér. Belső dinamikája azt sugallja, hogy minél határozottabban sikerül megszabadulnia a völkisch-népnemzeti közösségnek a „nemzet ateistáitól“, illetve a „nemzet Júdásaitól“ (vagyis a

„nemzetközi“, „kozmpolita“, „univerzálisan“ gondolkodó, tehát a liberális demokráciában bízó emberektől), annál inkább sikerül megvalósítani az egészségesen tiszta, „szakrális“ völkisch-népemzeti egységet. A völkisch-népemzeti egység víziója pedig tulajdonképpen és végső konzekvenciájában nem más, mint annak az ígérete, hogy még a halál előtt, már a földi életben is eljöhét az „árja népiség boldog egysége“.

Mint ahogy GERÖ (2004) András a Képzelt történelem c. könyvében kifejti, az u.n. „nemzetvallás“ kialakulása, mely párhuzamosan folyt az univerzalizmus agóniájával, már a 18. századtól indult, s a 19. század vége felé teljesedett ki. Ebben a folyamatban lassan háttérbe szorult az istenhitű vallás és a helyét felváltotta egy fajta nemzethit. Az új, erős nemzeti identitás annyiból progresszív volt, hogy az egymással szemben álló vallási csoportokat és a rendi különbségeket is átfedte és ezeken túlnyúló azonosságot teremtett. Az a folyamat azonban, melyet a „nemzet szakralizálásá“-nak nevezünk, már egyáltalán nem volt progresszív, ellenkezőleg: a modernitáson belül egy antimodern folyamat kezdetét jelentette, hiszen az identitás kohézióját nem a demokrácia nyújtotta, hanem egy újfajta istenség. Ebben a folyamatban a nemzeti identitás került mindannak fölé, ami addig volt. A „fönt“ érzetét és képzetét csak úgy lehetett megteremteni, ha egyfajta megkérdőjelezhetetlenséget, vagyis: szentséget tulajdonítottak a nemzeti értékeknek. Így a nemzetből világi istenség, Gerö kifejezésével: nemzetisten vált. Ugyanakkor szükségszerűen megjelent az az embertípus is, aki mérsékeltbb gyakorlója a nemzetvallásnak és amolyan „nemzeti ateista“ volt, sőt feltűnt a nemzetáruló, vagyis a Júdás figurája is abban a típusban, aki ellenszegült valamilyen formában, vagyis megkérdőjelezte a „nemzeti szentséget“ és e helyett inkább univerzalisztikus, nemzetközi értékeket képviselt.

A „nemzeti ateista“, illetve a „nemzet Júdása“ (Gerö találó kifejezései) azonos a modern antiszemitizmus „zsidójjával“!

A „nemzet szakralizálásának“ a folyamata a „nép“, illetve „népiség“ mint etnikai közösség középpontba helyezésével és eschatológikus idealizálásával járt a 18. századtól kezdve. Ebben egyre nagyobb szerepet játszott a származáscentrikus, etnikai „magyarság“ fogalma, mely később, a 19. század második felére (az antropológiai, tehát „faji“ alapú antiszemitizmus kifejlődésével egy időben) már nemcsak kulturális, hanem biológiai, tehát vér szerinti származást, „vérközösséget“, is jelentett. Ez a biológiai, vér szerinti, vagyis etnikai-kulturális és származáscentrikus nép-meghatározás képezte a 19. század végétől rasszizmus alapját Németországban is és Magyarországon is. A völkisch-népemzeti felfogásban a származáscentrikus „nép“ a „nemzet“ szinonimájává vált és kifejlődött a nép-nemzeti közösség felfogása, amely németül „Volksgemeinschaft“, angolul pedig – Roger Griffin fasizmuskutató fordítása szerint: – „racial-national community” (GRIFFIN 2003). Mint látjuk, ebben a kifejezésben benne van a „faj“ szó.

A Magyarországon használatos „nép“, vagy „népnemzet“ fogalma tehát igencsak megegyezett a „faj“ fogalmával, mint ahogy Hanák Péter történész is rávilágított erre. Ez a népnemzet fogalom rejlik Orbán Viktor miniszterelnök mondatai mögött, melyekben manapság a vérközösség fontosságát hangsúlyozza: „A turul őskép a magyarok ősképe. Beleszületünk, akár csak a nyelvünkbe és a történelmünkbe. Az őskép a vérhez és a szülőföldhöz tartozik. Onnantól, hogy magyarként világra jövünk, a mi hét törzsünk köt vérszövetséget, a mi Szent István királyunk alapít államot, a mi seregeink vesztenek csatát Mohácsnál, a turulmadár pedig a mi, a most élő, a már meghalt és az ezután megszülető magyarok nemzeti azonosságának jelképe.” (ORBÁN 2012).

A nemzethitnek, vagyis a nemzetvallásnak nemzeti oltárokra, vagy kegyhelyekre is szüksége van, tehát olyan kultikusnak is nevezhető helyszínekre, ahol a nemzetvallást a gyakorlatba is át lehet ültetni. Az ún. nemzeti kegyhelyek előtt bizonyos nemzeti (vagy völkisch-népnemzeti) ünnepeken az említett „nemzeti felszabadításért“, vagyis tulajdonképpen a „népnemzeti identitású, tiszta népiség“ víziójáért könyörögnek a „nemzethívők“, s ezeket az ünnepeket a nacionalizmuskutatók „nemzeti liturgiáknak“ nevezi, mert a ceremónia formai szempontból igencsak hasonlít a keresztény egyház liturgiájához. Feltűnik ezeken a „szertartásokon“ általában, hogy a keresztényi tradícióból átvett elemekkel éppen hogy nem a keresztényi, univerzalisztikus eszméket erősítik, hanem a pagánisztikus, pogány ideológiát. Ez megnyilvánul a „nemzeti liturgikus“ retorikában is. Ennek megfelelően nevezik sokan pl. a Turult „szent madár“-nak, így pl. a 2009. június 4-ei gárdaavatáson Kiss Róbert gárdakapitány is a „szent Turul“-tól óvta azokat a „nemzetietleneket“, akik be akarták tiltani a Gárdát. Talán nem mindenki előtt ismert a tény, hogy a Turul szobrot a keresztény egyház néhány képviselője 2008-ban megáldotta, azóta hívják többen „szent Turul“-nak, holott, mint ismeretes, a Turul szobor a pogány mondavilág figurájára utal. Az ún. újpaganizmus, vagyis a pogány ideológia terjedése a völkisch-népnemzeti ideológia sajátja és a „nemzeti megváltást“ („nationale Befreiung“) vetíti előre. A „nemzeti megváltás“ azonban egyenlő a tömeges, nyílt erőszakkal, vagy az ismert, de kevésbé találó kifejezésekkel élve: az etnikai tisztogatással, vagy népiertással.

Nagyon jól példája az ilyen – egyébként egyre szaporodó – „nemzeti kegyhelyeknek“, melyeket végső soron a „nemzeti önsajnálát“, vagyis a „nemzeti nárcizmus“, vagy a „nemzeti megváltás“ kultikus helyeinek is lehetne nevezni, a Kárpáthaza templom Verőcén.

Foto Kárpáthaza templom (forrás: karpát-haza.hu)

A Kárpáthaza templomban – hasonlóan a többi nemzeti kegyhelyhez – a „magyarság szenvedéstörténete“, amolyan „via dolorosa“-ja testesül meg. A Holocaust áldozatait ez a gondolatiság ikonográfiailag tehát átülteti a „magyarság“ szférájába, s ezt „áldozati transzfernek“ nevezhetjük. Az áldozati transzfer a Holocaust áldozatainak és a „magyarság“ szenvedéstörténetének párhuzamba állításával egyúttal relativizálja is a Holocaust áldozatainak szenvedését (ez a célja!).

Az áldozati transzfer azonban ennél tovább is lép, ugyanis a „nemzeti liturgiáknak“ az üzenetében az egybegyűlt „nemzethívőket“ ráadásul általában a „nemzeti hősök reinkarnációinak“ nevezik, akiknek feladata a „nemzeti forradalom“ (vagyis a „nemzeti megváltás“ forradalma) folytatása. Más helyen, mint pl. Wittner Mária egyik beszédében a 2007-es Magyar Sziget Fesztiválon a „magyarság szenvedéstörténete“ egyenesen krisztusi

dimenziókat kapott, amikor az átlukasztott 56-os magyar zászló kapcsán a következőket mondta sok ezres közönsége előtt: „A magyar nemzet sebe, a Krisztus sebe és az elesett hősöknek a sebe áll szemben a Sátánnal! És ezt a harcot meg kell vívunk!”

Mint ezekből a mondatokból is észrevehetjük, az ún. „nemzeti liturgiák” abból táplálkoznak, tehát vitalitásuk abból ered, hogy a „nemzetietlen” vagy „nem magyar identitású Júdásokkal”, vagyis magával a „sátánnal” szemben határozzák meg magukat és így festik fel a völkisch-népnemzeti egységvíziót (ami nem más, mint az árjaelmelet maga). A keresztény egyházak liturgiája nyomán felfestik a „nemzet világi megváltójának”, egyfajta „nemzeti messiás”-nak, vagyis egy népvezérnek az alakját is.

A Kárpáthaza templom „népnemzeti oltára” fölött a kerek ablakban az univerzális keresztényi istenalak helyett a „magyarság” ma aktuális férfialakú népnemzeti istenségét látjuk a Turul figurájában.

Népnemzeti oltár feletti kerek ablak (forrás: saját felvétel):

A Turul figurája egyenes kapcsolódást jelent a fasiszta Magyarország két Világháború közötti kultúrájához (MARSOVSZKY 2011). A Turul ölében hosszú hajú női alak fekszik, aki Emese, s a legenda nyomán az árpádházi királyok ősanyja a 9. századból. Emese itt a “Vér-és-föld-ideológiája” (Blut-und-Boden-Ideologie) értelmében – mely megfelel a jelen kormánykommunikációnak – a magyar anya termékenységének megjelenítője és ezzel egyidejűleg a magyar családok egységének szimbóluma, valamint ezzel együtt kvázi a magyarság és a nemzet ősanyja, földanya. Mivel a legenda szerint Emese a Turul által lesz terhes, ezért a párt a Szentlélek és Mária népnemzeti megfelelőjének tekinthetjük, míg Emese a “földi Messiás”-nak ad életet. Emese figurája – a mai magyarországi intenzíven terjedő sámánkultúrának megfelelően – sámán öltözékben jelenik meg a kis ablakban, s ennek megfelelően a Kárpáthaza előtt is rendszeresek a sámán-rituálisok.

Sámán rituális a Karpáthaza templom előtt (forrás: kárpáthaza.hu)

Hogy mit is jelenthet a „nemzeti megváltás”? A nemzeti megváltás az idea eschatológikus beteljesedését váró hitet jelenti, melyben csakis a tudatos magyarsághoz tartozni akarás vezethet a „sötétségből a fénybe“, a „káoszból a rendbe“, vagyis az árja magyarság egységvíziójának a beteljesedéséhez. Ezeket a rituálisokat tisztító rituálisoknak is nevezik. Ilyen tisztító, vagyis „nemzettisztító“ rituálisnak lehettünk tanúi 2012 tavaszán a parlamentben is. A „Szerződés a Magyar Szent Koronáért” nem más, mint a „szentkoronaországának” a „nemzetateista Júdásoktól” való képletes megtisztítása, tehát a nyílt erőszak előrevetítése. Ez megfelel a „nemzetmegváltó antiszemitizmus”-nak, amely Saul FRIEDLANDER (1997) kifejezése és azt jelenti, hogy az árja népiség „megmentése” (önmegváltása) csakis a „zsidóságba belevetített GONOSZ hatalmának” eliminálása segítségével történhet meg.

Sámántánc a Parlamentben (forrás: <http://www.youtube.com/watch?v=UqpMPdXGxdo>)

A „nemzeti megváltás”-hoz vezető úton, érthetünk alatta ebben az összefüggésben „nemzeti purgatóriumot” is, a „nemzeti messiás” eljövételéig és a „földi paradicsom”, vagyis a nép-nemzeti egységvízió „helyreállításáig” a nemzeti liturgia áldozatvállalásra is buzdítja híveit. Az áldozatvállalás egyrészt inkább passzívabb önmegtartóztatást, amolyan „nemzeti aszkézist” jelent, melyet kvázi el kell viselni a beígért „földi paradicsomért”, a „nemzeti megváltásért.

Az áldozatvállalás azonban a másik oldalon aktív közreműködést is kíván a „nemzeti érzelműektől“ a „nemzetietlen“ vagyis „nem magyar identitásúak“ feltérképezésében, eltávolításában, vagyis végső soron a kiiktatásában.

** A szerzőről: Fulda University of Applied Sciences oraadó tanára, a Villigster Forschungsforum zu Nationalsozialismus, Rassismus und Antisemitismus e.V. (forschungsforum.net) vezetőségi tagja, valamint a Polgárjogi Mozgalom a Köztársaságért vezetőségi tagja.*

Források, irodalom:

ANDERSON, Benedict (1996): Die Erfindung der Nation. Zur Karriere eines erfolgreichen Konzepts. Campus, Frankfurt/ New York (eredeti cím: Imagined Community. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism, Verso, London, 1983).

BARKAI, Avraham: Einundzwanzigstes Bild: „Der Kapitalist“, in: Julius H. Schoeps/ Joachim Schlör, Antisemitismus. Vorurteile und Mythen, München/ Zürich: Piper, 1995, 265-272.

BECK, Ulrich (2004): Der kosmopolitische Blick. Oder: Krieg ist Frieden, Suhrkamp, Frankfurt/ M.

BENZ, Wolfgang (2004): Zum Verhältnis von Ideologie und Gewalt. In: SALZBORN, Samuel (Hrsg) (2004): Antisemitismus. Geschichte und Gegenwart. Netzwerk für Politische Bildung, Kultur und Kommunikation e.V., Giessen, 33-50, itt: 45, 46.

BIBÓ István (1978): Levél Borbándi Gyulához, in: Bibó István: Összegyűjtött munkái. Sajtó alá rendezte Kemény István és Sárközi Mátyás, Szöllősi Árpád és Szabó Zoltán bevezetőjével, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern, 1983, 3. kötet, 822-866.

CLAUSSEN, Detlev (2000): Das Verschwinden des Sozialismus. Zur ethnonationalistischen Auflösung des Sowjetsystems, in: Detlev CLAUSSEN/ Oskar NEGTE/ Michael WERZ (Hrsg.), Kritik des Ethnonationalismus, Hannoversche Schriften 2, Verlag Neue Kritik, Frankfurt/ M, 16-41.

CSABAI Márta/ ERŐS FERENC (2000), Testhatárok és énhatárok. Az identitás változó keretei. József Műhely, Budapest.

CSEPELI György (1990): ...és nem is kell hozzá zsidó. Az antiszemitizmus társadalomlélektana. Kozmosz Könyvek, Budapest.

DUNK, Hermann von der (1999): Antisemitismus zur Zeit der Reichsgründung. Unterschiede und Gemeinsamkeiten: ein Inventar, in: Die Konstruktion der Nation gegen die Juden, hrsg. von Peter ALTER, Claus-Ekkehard BÄRSCH, Peter BERGHOFF, Wilhelm Fink, München, 65-91.

ERŐS Ferenc, Kik hallják meg az antiszemitizmus üzenetét? Adalékok az antiszemitizmus szociálpszichológiájához, in: Vigília, 1999/ 64, 4, 252-260.

FIDESZ (2012): Térjünk vissza a Nemzetek Európája gondolathoz!
<http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=181233>

FREUND, Florian/SAFRIAN, Hans (1993): Vertreibung und Ermordung. Zum Schicksal der österreichischen Juden 1938-1945. Das Projekt „Namentliche Erfassung der österreichischen Holocaustopfer“, Hrsg. Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes, Wien.

FRIEDLANDER, Saul (1997): Nazi Germany and the Jews, Vol.1: The Years of Persecution, 1933-1939, New York: Harper Collins, 73-112-

GEERTZ, Clifford (1983): Dichte Beschreibung. Beiträge zum Verstehen kultureller Systeme. Suhrkamp, Frankfurt/M.

GERŐ András (2004): Képzelt történelem. Fejezetek a magyar szimbolikus politika XIX-XX. századi történetéből, Budapest: PolgArt.

GERRITS, Andre (2009): The myth of Jewish Communism. A historical Interpretation, Brussel: Peter Lang.

GLOBISCH, Claudia (2010): „Deutschland den Deutschen, Türkei den Türken, Israelis raus aus Palästina“. Zum Verhältnis von Ethnopluralismus und Antisemitismus, in: Claudia Globisch, Agnieszka Pufelska, Volker Weiß (Hrsg.), Die Dynamik der europäischen Rechten. Geschichte, Kontinuitäten und Wandel, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, 203-225.

GRIFFIN, Roger (2003): Fascism. Article for The Encyclopedia of Community, Berkshire Publishing, Oxford (<http://ah.brookes.ac.uk/resources/griffin/encycomfascism.pdf>).

HAURY, Thomas (2002): Antisemitismus von links. Kommunistische Ideologie, Nationalismus und Antizionismus in der frühen DDR, Hamburg.

HAMANN, Brigitte (2002): Hitlers Wien, Lehrjahre eines Diktators. Piper, München.

HEINEMANN, Isabell (2003): Rasse, Siedlung, deutsches Blut. Das Rasse- & Siedlungshauptamt der SS und die rassenpolitische Neuordnung Europas, Wallstein, Göttingen.

HERMANN Imre, Az antiszemizmus lélektana. Cserépfalvi, Budapest, 1990.

HOLZ, Klaus (1995): Antisemitismus als Ideologie? Zur Struktur des antisemitischen Selbst- und Gesellschaftsbildes, in: Hansjörg BAY/ Christoph HAMANN (Hrsg.), Ideologie nach ihrem „Ende“, Westdeutscher Verlag, Opladen, 149-164.

HOLZ, Klaus (2001): Nationaler Antisemitismus. Wissenssoziologie einer Weltanschauung, Hamburg.

HOLZ, Klaus (2005): Demokratischer Antisemitismus, in: Klaus Holz (2005): Die Gegenwart des Antisemitismus. Islamistische, demokratische und antizionistische Judenfeindschaft, Hamburg: Hamburger Edition, 54-78, itt: 56.

Horkheimer, Max–Adorno, Theodor W. (2004): Dialektik der Aufklärung. Philosophische

Fragmente, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt/ M., 177–217 (Elemente des Antisemitismus. Grenzen der Aufklärung).

KARÁDY Viktor (2000): Zsidóság Európában a modern korban. Társadalomtörténeti vázlat. Új Mandátum, Budapest.

KISS, Endre (2004): Antiszemitizmus mint metafizika, in: <http://www.pointernet.pds.hu/kissendre/judaisztika/20041129112051676000000660.html>.

MARR, Wilhelm (1879): Der Sieg des Judenthums über das Germanenthum. Vom nicht-confessionellen Standpunkt aus betrachtet', Rudolph Costenoble, Bern.

MARSOVSZKY, Magdalena (2006): Neue völkische Bewegung und Antisemitismus im heutigen Ungarn, in: SALZBORN, Samuel (Hrsg.), Minderheitenkonflikte in Europa. Fallbeispiele und Lösungsansätze, Studien Verlag, Innsbruck, nyomdában, előreláthatólag 2006 december.

MARSOVSZKY, Magdalena (2010): „Die Märtyrer sind die Magyaren“. Der Holocaust in Ungarn aus der Sicht des Hauses des Terrors in Budapest und die Ethnisierung der Erinnerung in Ungarn, in: Claudia Globisch, Agnieszka Pufelska, Volker Weiß (Hrsg.), Die Dynamik der europäischen Rechten. Geschichte, Kontinuitäten und Wandel, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, 55-74.

MARSOVSZKY, Magdalena (2011): “Heiliger Turul, steh uns bei!” Ungarns völkische Wende und die Sakralisierung der Nation, in: Die Stimmen der Zeit, 6, Juni 2011, 390-400 (http://www.stimmen-der-zeit.de/zeitschrift/ausgabe/details?k_beitrag=298...), angolul: “Holy Turul, Help Us!” Hungary's Völkisch-ethnic-national Turn and the Sacralization of the Nation (<http://www.con-spiration.de/texte/english/2011/marsovszky-e.html>).

NIEDERMÜLLER, Peter: Zweiundzwanzigstes Bild: „Der Kommunist“, in: Julius H. Schoeps/ Joachim Schlör, Antisemitismus. Vorurteile und Mythen, München/ Zürich: Piper, 1995, 273-278.

NORDMANN, Ingeborg: Neunzehntes Bild: Der Intellektuelle, in: Julius H. Schoeps/ Joachim Schlör, Antisemitismus. Vorurteile und Mythen, München/ Zürich: Piper, 1995, 252-259.

ORBÁN Viktor (2012): Az erős nemzetek tagjai összefognak. Orbán Viktor beszéde a Nemzeti Összetartozás Emlékművének felavatásán, Ópusztaszeren 2012. szept. 29-en, in: http://orbanviktork.hu/beszed/az_eros_nemzetek_tagjai_osszefognak.

PUSCHNER, Uwe (2001): Die völkische Bewegung im wilhelminischen Kaiserreich. Sprache, Rasse, Religion. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.

SALZBORN, Samuel (2006): Antisemitismus und nationales Opfermythos. Zur Politischen Psychologie eines geschichtspolitischen Kontextes, in: Psychosozial, Jg. 29., Nr. 104, 125-136.

SCHLÖR, Joachim: Siebzehntes Bild: „Der Urbantyp“, in: Julius H. Schoeps/ Joachim Schlör, Antisemitismus. Vorurteile und Mythen, München/ Zürich: Piper, 1995, 229-240.

SEMJÉN Zsolt (2011): Trianonban belső ellenségeink szúrták hátra az országot, in: Semjén Zsolt honlapja (<http://semjenzsolt.hu/kozelet/beszedekek/trianonban-belső-ellensegeink-szurtak-hatba-az-orszagot>).

SPIRK József/ TÓTH-SZENESI Attila (2007): Zsidózott? Pereljék be Szabó Dezsőt!, in: Index, 2007, október 25 (<http://index.hu/belfold/szdszt1026/>).

RENSMANN, Lars (2004): Demokratie und Judenbild, Antisemitismus in der politischen Kultur der Bundesrepublik Deutschland, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

RÜRUP, Reinhard (1987): Emanzipation und Antisemitismus. Studien zur „Judenfrage“ der bürgerlichen Gesellschaft, Fischer-TB., Frankfurt/M. (először megjelent in Kritische Studien zur Geschichtswissenschaft. Bd. 15, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1975).

SARTRE, Jean-Paul (1947): Vádirat az antiszemitizmus ellen, in Kovács, András (1999) (szerk.): A modern antiszemitizmus. Új Mandátum, Budapest., 219-223.

STEGGER, Florian (2002): Kultur: Ein Netz von Bedeutungen. Analysen zur symbolischen Kulturantropologie, Königshausen & Neumann, Würzburg.

STERN, Fritz (1986): Kulturpessimismus als politische Gefahr. Eine Analyse nationaler Ideologie in Deutschland, dtv, München (eredeti cím: The Politics of Cultural Despair, megjelent 1961-ben, University of California Press, Berkeley, 1961).

SZEGEDI Csanád (2010): Szegedi Csanád 10 pontja: ne idegen érdekek képviselésével töltsék Orbán és Martonyi a féléves magyar EU-elnökséget!, in: Barikád, 2010. Okt. 12: http://barikad.hu/szegedi_csanad_10_pontja_ne_idegen_erdekek_kepviseletével_töltse_orban_és_martonyi_féléves_magyar_eu

WERZ, Michael (2000): Verkehrte Welt des short century. Zur Einleitung, in: Detlev CLAUSSEN/ Oskar NEGTE/ Michael WERZ (Hrsg.), Kritik des Ethnonationalismus, Hannoversche Schriften 2, Verlag Neue Kritik, Frankfurt/ M, 6-15.

VOLKOV, Shulamit (2000): Antisemitismus als kultureller Code, München.